

אין עונין אמן במקדש

ע"י בתוס' (מ:) שהקשו נהי דאין עונין אמן במקדש אבל הרי עונים בשכמל"ו והביא ע"ז המשניות ביומא דהיו עונים בשכמל"ו כששמעו השם המפורש בשעת הגרלה וודוי. ויל"ע למ"ל להביא מהא דיומא, הרי בסוגיין מיייתי ברייתא דהיו עונים בשכמל"ו על כל ברכה וברכה שבמקדש וכדתנן בכרכות דכל חותמי ברכות שבמקדש היו חותמים מן העולם ועד העולם והיו עונים בשכמל"ו ונלמד מויברכו שם כבודך ומרומם על ברכה ותהלה.

עוד קשה מה תירצו התוס' שהיו עונים בשכמל"ו כששמעו השם ולא בסוף הברכה, סוכ"ס למה באמת לא ענו (עכ"פ גם) בסוף הברכה מצד הך דין דמרומם על כל ברכה תהילה.

אבל דברי התוס' מתבארים עפ"י דברי הרא"ש סוף תמיד (ד"ה וברכו את העם ברכה אחת) וז"ל נשאו כפיהם לברך את ישראל יברכך וגו' יברכך יאר ישא היו אומרים ביחד בלי הפסק בנתיים שאין עונין אמן במקדש לכך לא היו מפסיקין ביניהם. וא"ת והרי עונה ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, י"ל כיון דברכת כהנים אינה כ"א לברך את ישראל לא היו עונים בשכמל"ו. ואע"פ שביום הכפורים היו עונין זהו משום חשיבות היום שהוא יום סליחה ומחילה וכפרה עכ"ל.

ודברי הרא"ש צ"ב כיון שתירץ דברכת כהנים אינה כ"א לברך את ישראל ולכן לא היו עונים בשכמל"ו מה הקשה מיוהכ"פ דהתם אינו לברך את ישראל.

אבל פשוט דה"ק דתחילה הקשה מצד דין חותמי ברכות שבמקדש שהיו עונים בשכמל"ו ולמה לא ענו כן אחר כל א' מברכות הכהנים. ועל זה תירצו דברכה לענ"ז היינו כשמברך את השם – ויברכו שם כבודך גו' – ואי"ז ענין לברכת כהנים דאינו אלא למברך את ישראל. ושוב הקשה דדל ברכה מהכא הרי יש דין לענות בשכמל"ו על שמיעת שם המפורש. ועל זה תירץ דלא היה זה אלא ביוהכ"פ שהוא יום סליחה ומחילה וכפרה. (ויל"פ משום שהסליחה היתה ע"י השם כמ"א הכה"ג אנא בשם כו').

והנה ממה שהתוס' הקשו מכח המשניות ביומא ולא מכח דין כל חותמי ברכה שבמקדש מבואר דקושייתם מצד שמיעת שם המפורש, וכקושייתו השניה של הרא"ש. אבל מצד דין כל חותמי ברכות שבמקדש לא הוי קשיא להו מעיקרא. דפשיטא להו כסברת הרא"ש דל"ש זה בברכת כהנים דאינה אלא לברך את ישראל. רק הקשו מכח הדין שעונים בשכמל"ו על שם המפורש. ולא ניחא להו בתירוץ הרא"ש דלא היה זה אלא ביוהכ"פ, אלא תירצו דאמנם ענו בשכמל"ו כששמעו השם מפורש יוצא מפי הכהנים אבל היה זה תיכף עם שמיעת השם ולא בסוף הפסוק ולכן לא היה מפסיק בין פסוק לפסוק.

ומ"מ קשיא לי כיון שלא ענו בשכמל"ו אחר ברכת הכהנים א"כ למה לא ענו אמן. דהרי אמן שייך גם על ברכה לישראל כדחזינן דכך עונים בגבולין. ולכאורה צ"ל דכלל הוא דאין עונין אמן במקדש ואפילו כשאינו עונה בשכמל"ו. (ועי' מהרש"א.) אבל קשה דלשון הברייתא משמע דהטעם שאין עונים אמן במקדש משום שעונים בשכמל"ו, וצ"ע.

הגבחת ידיו למעלה מן הציץ

ע"י יומא (ז:): אמר רבה ב"ר הונא חייב אדם למשמש בתפילין כל שעה ק"ו מציץ ומה ציץ שאני בו אלא אזכרה אחת אמרה תורה על מצחו תמיד שלא יסח דעתו ממנו תפילין שיש בהן אזכרות הרבה על אחת כמה וכמה. וכ"פ הרמב"ם (פ"ד תפילין הי"ד) וז"ל חייב אדם למשמש בתפיליו כל זמן שהם עליו שלא יסח דעתו מהם אפילו רגע אחד, שקדושתן גדולה מקדושת הציץ שהציץ אין בו אלא שם אחד ואלו יש בהם אחד ועשרים שם של יו"ד ה"א בשל ראש וכמותן בשל יד עכ"ל.

וקשה א"כ למה רק הכה"ג לא היה מגביה ידיו למעלה מראשותיו משום הציץ, והרי גם שאר הכהנים היו חייבים בתש"ר כמבואר בערכין (ג:). וגם כה"ג למה צריך לתלות בציץ ולא בתפילין.

קושיא זו הקשה היראים (שצ"ט) ותירץ דבאמת בתפילין כיון שמחופים אין קפידא להגביה ידיו למעלה מראשו, ורק לענין היסח הדעת חמורים דטעם איסור היסח הדעת שלא יפלו ויידרסו ואז לא יהיו מחופים. אבל לא מצינו בשאר ראשונים סברא זו דטעמא דהיסח הדעת משום חשש נפילה.

והנה עצם הענין דצריכים לזוהר בציץ מחמת השם שבו יש להבחין שני ענינים. האחד מצד האזכרה עצמה דחייב במוראה וכדילפינן בסנהדרין (נו.) מ"את" ה' א' תירא דיש חיוב מורא משם ה'. והשני מצד הציץ עצמו דע"י שמשמש את השם נעשה תשמישי קדושה וצריך לנהוג בו כבוד.

והנה לא מצינו דין מורא בתשמישי קדושה, דדין מורא הוא רק בשם השם עצמו. והאיסור להרים ידיו למעלה מן הציץ מסתבר שהוא מדין מורא, ודומה קצת לאיסור ישיבה במקומו שמצינו אצל אביו ואמו.

אבל איסור היסח הדעת אינו מצד האזכרה אלא מצד הציץ עצמו כמבואר בקרא דנלמד מן והיה על מצחו תמיד דקאי על הציץ ולא על האזכרה. וגם מסתבר שאינו אלא כשלו בשו דאין איסור היסח הדעת מאזכרות או תשמישי קדושה שברשותו בעלמא, והרי אינו לובש את האזכרה אלא את הציץ.

ומינה ילפינן ק"ו לתפילין דכיון שיש בו הזכרות הרבה הוי תשמישי קדושה טפי וכלשון הרמב"ם דקדושתן למעלה מן הציץ ולכן כשלו בשם אסור להסיח דעתו מהם.

ומעתה ניחא דאיסור הרמת ידיו למעלה מן האזכרה הוא מצד האזכרה שבציץ עצמה ובזה תפילין קילי דהאזכרות מחופות וכמש"כ היראים, אבל איסור היסח הדעת אינו מהאזכרות אלא מהציץ עצמו דהוי תשמישי קדושה ולענ"ז קדושת תפילין חמורה, דמה בכך שהאזכרות מחופות סוכ"ס התפילין עצמן משמשין את האזכרות והו"ל תשמישי קדושה ואסור להסיח דעתו מהתפילין עצמם כל זמן שלובשם.